

[archiwum]

Eliza Gościński: Dokumentacja studencka Brunona Schulza

1.

Okres lwowskich studiów to niewielki i słabo opisany epizod w trwającym pięćdziesiąt lat życiu Schulza. Jerzy Ficowski w *Regionach wielkiej herezji* poświęcił mu niecałą stronę i skupił się raczej na odczuciach młodego studenta, który musiał opuścić bezpieczny i kochany Drohobycz. Ficowski prezentuje niewiele faktów, a jego wywód można streścić w kilku zdaniach: Bruno wybrał kierunek studiów pod naciskiem brata. Po pierwszym roku musiał przerwać naukę z powodu choroby płuc i serca. Próbował kontynuować studia w roku akademickim 1913/1914, jednak przeszkodziła mu w tym I wojna światowa¹. Podobnie rzecz wygląda we wstępie Jerzego Jarzębskiego do opowiadań w wydaniu Biblioteki Narodowej oraz w artykule Małgorzaty Kitowskiej-Łysiak *Schulz we Lwowie. Epizody z biografii artystycznej – realnej i potencjalnej*. Biografia Schulza pełna jest takich białych plam. To artysta bez archiwum² i paradoksalnie z niezwykle dużym i rozwiniętym kręgiem badawczym. Aby uzupełnić te białe plamy, potrzeba pracy na wielu polach: interpretacyjnym, biograficznym, recepcyjnym. Częścią tej pracy są również badania archiwalne, które czasem przynoszą zaskakujące rezultaty.

1 J. Ficowski, *Regiony wielkiej herezji i okolice. Bruno Schulz i jego mitologia*, Sejny 2002, s. 26.

2 S. Rosiek, *Jak pisał Bruno Schulz? Domysł na podstawie sześciu stron rękopisu jednego opowiadania*, „Schulz/Forum” 4, 2014, s. 53–74; idem, *Biografia Schulza jako wyzwanie (rzucone historii)*, „Schulz/Forum” 6, 2015, s. 71–82.

Zupełnym przypadkiem w katalogu internetowym Archiwum Państwowego Obwodu Lwowskiego (DALO) natknęłam się na rekord zatytułowany „Шульц Бруно”. Jak się okazało, była to teczka politechniczna Schulza³, należąca do działu dokumentów okresu przed sowieckiego. Jest oznaczona sygnaturą 17954 i składa się z siedmiu stron. To zbiór dokumentów wewnętrznych, czyli tak zwanych metryk, które były wierzytelnymi odpisami ksiąg lub arkuszy legitymacyjnych.

Karta pierwsza

To zbiór danych osobowych. W środkowej górnej części znajduje się gruby wydrukowany napis „С.к. Szkoła politechniczna we Lwowie”. Po lewej stronie w tabeli wypisane zostały następujące informacje: data i miejsce urodzenia studenta, jego narodowość, religia, dane ojca, przebieg dotychczasowej edukacji oraz data immatrykulacji⁴. Po prawej stronie dokumentu jest miejsce na wpis daty I egzaminu państwowego, postępu w nauce i daty absolutorium. Miejsce pozostaje nieuzupełnione, mimo że według Odpisu wierzytelnego świadectwa egzaminu państwowego z 8 sierpnia 1924 roku Schulz wykazał postępy w nauce i został uznany za uzdolnionego.

Prawdopodobnie dokument został wypisany przez pracownika administracji uczelni. Pismo jest wysokie, pochyłe, ozdobne, zamazyste i rozwlekłe. U góry dokumentu i obok „Budownictwa lądowego” napisano „Schulz Bruno”. Wielka litera S została zapisana tak jak mała, jedynie w powiększeniu, co sprawia, że pismo jest mniej czytelne. Ogonki samogłosek znajdujących się na końcu wyrazów są wydłużone („o” w imieniu Bruno), czasem dotyczy to również spółgłosek, jak w przypadku kończącego nazwisko Schulz „z” w rubryce danych ojca. Piszący zwykle rozpoczyna od wielkiej litery, jednak nie w wypadku danych dotyczących narodowości i religii – te zostały zapisane małymi literami (co ciekawe, w rubryce „narodowość” widnieje narodowość żydowska, a nie polska, tak jak w wypadku dokumentów Izydora Schulza).

Karty dwa–sześć

To wspomniane wcześniej metryki, pochodzące z lat 1910–1914. Szkoła Politechniczna przez wiele lat korzystała z tego wzoru dokumentu (z drobnymi zmianami co najmniej od 1900 roku)⁵. Dokumenty wypisano w różnym czasie,

³ W DALO przechowywana jest także teczka Izydora Schulza o sygnaturze 17953.

⁴ W tym miejscu warto odnotować niezgodność przypadku Schulza z regulaminem. Data jego immatrykulacji to 17 października 1910 roku, więc był to termin nadzwyczajny, przyznawany jedynie w wyjątkowych sytuacjach. Aby dopełnić formalności zgodnie z regulaminem, powinien zgłosić się do dziekana wydziału pomiędzy 1 a 8 października, a następnie w rektoracie do 15 października.

⁵ Teza na podstawie metryk studenckich Izydora Schulza, który rozpoczął studia właśnie w 1900 roku. Zostały one opublikowane w kolejnym zeszycie „Schulz/Forum”.

C. k. Szkoła politechniczna we Lwowie.

Imię i nazwisko: *Schulz Bruno* słuchacz _____ z wydziału *Industrii Lądowej*

Rok i dzień urodzenia	<i>1892. 12 lipca</i>
Miejsce i kraj urodzenia	<i>Brody Galijskie</i>
Miejsce przynależności	<i>Wł.</i>
Narodowość	<i>rydomska</i>
Religia	<i>mojżeszowa</i>
Imię, stan i miejsce zamieszkania ojca Imię i nazwisko, stan i miejsce zamieszkania opiekuna	<i>Józef Schulz Kupiec z Brodyczan</i>
Data i liczba dekretu stypendyjnego	
Dotychczasowe studia	<i>Gymnazjum.</i>
Data immatrykulacji	<i>19/8 1911</i> <i>383</i>

Uwagi: Przeniósł się na Wydział _____

dnia _____ roku _____

I. egzamin rządowy dnia _____ z postępem _____

Absolutoryum wydano dnia _____

Karta 1. Dane osobowe Brunona Schulza, październik 1910 roku.

Dokument ten, podobnie jak następne, znajduje się w zbiorach Archiwum Państwowym Obwodu Lwowskiego, Okres przedśowiecki, Politechnika Lwowska, zasób 27, opis 5, tom 4, sprawa (sygnatura) 17954.

świadczą o tym daty wypisów, widymacji, zajęć i egzaminów. Na wszystkich kartach dane uzupełniano odręcznie: zajęcia, przeznaczoną na nie liczbę godzin w tygodniu, imiona i nazwiska wykładowców oraz frekwencję i daty egzaminów.

K a r t a d r u g a, z datą wypisu 15 października 1910 roku, to metryka semestru zimowego pierwszego roku. K a r t a t r z e c i a, z datą wypisu 7 marca 1911 roku, to metryka semestru letniego pierwszego roku. Na kartach tych wypisano właściwie wszystkie zajęcia zaplanowane dla najmłodszego roku wydziału budownictwa lądowego⁶. Łączy je jeszcze ta sama data widymacji dziekana (*Postanowienia i przepisy dla słuchaczy C.K. Szkoły Politechnicznej*⁷ nakładały na dziekanat obowiązek prowadzenia metryk jako dokumentów zaświadczających o autentycznym przebiegu studiów. Sporządzenie takich dokumentów dla każdego słuchacza poświadcział własnoręcznym podpisem dziekan i tylko on miał prawo do uzupełniania rubryk egzaminacyjnych), więc z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że oba dokumenty zostały obejrzone i parafowane w tym samym czasie, po upływie semestru letniego pierwszego roku.

Na dokumentach widać dwa charakterystyczne pisma: pierwszy należy do dr. Jana Boguckiego, który piastował stanowisko dziekana wydziału budownictwa lądowego. Na dole stron widnieją odręczne napisy „Vidi”, daty 13 października 1911 roku oraz parafki złożone z liter J i B. To dopełnienie procedury widymacji metryk, o której wspomina regulamin. Zakładam, że drugi charakter pisma należy do Schulza – jego ręką na obu dokumentach zapisano imię i nazwisko w górze strony, nazwę wydziału, daty wypisów oraz nazwy wybranych zajęć.

K a r t a c z w a r t a, z datą wypisu 13 października [1911], zgodnie z zasadą powinna być metryką semestru zimowego drugiego roku, jednak przyglądając się wypisowi zajęć i porównując ich godzinowy rozkład, bez wątpliwości można wywnioskować, że dokument jest metryką ogólną drugiego roku⁸. Świadczą o tym również daty egzaminów: 10 lipca 1912 roku z rysunków odręcznych, 15 lipca 1912 z fizyki ogólnej i technicznej A, 18 lipca 1912 z mechaniki technicznej A i ćwiczeń oraz późniejszy egzamin z nauk form architektonicznych, zapewne przełożony w czasie z powodu choroby na 4 grudnia 1913 roku.

6 Zob. *Program C.K. Szkoły Politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1910/1911*, Lwów 1910, s. 62.

7 *Postanowienia i przepisy dla słuchaczy C.K. Szkoły Politechnicznej*, Lwów 1898, s. 28.

8 W kolumnie obok nazw przedmiotów znajduje się wykaz godzinowy zajęć; i tak: fizyka ogólna i techniczna A zajmowała w planie semestru zimowego Schulza pięć godzin, a w semestrze letnim cztery godziny. Chociaż liczba godzin zajęć w semestrze letnim jest wpisana w miejscu zajęć rysunkowych, bez wątpienia chodzi o kontynuację przedmiotu, ponieważ nie było zajęć z rysunków fizycznych, a sam wpis w tym miejscu zapewne wynika z braku dodatkowej kolumny. Podobnie wygląda przypadek zajęć z mechaniki technicznej A (w rubryce niżej Schulz specjalnie rozpiisał osobno ćwiczenia z semestru letniego), budownictwa lądowego (po sześć godzin wykładu w obu semestrach, z kolei rysunki funkcjonują jako osoby przedmiot jedynie w semestrze letnim) i tak dalej.

Imię i nazwisko Bruno Schult Wydział Handlowo-Przemysłowy

Liczba wpisów Rok naukowy 1910-11 półrocze zimowe r. 1911 Data wpisu 15. X 1911

Wykład, rzesz lub ćwiczenia	Liczba go- dzin w ty- godniu W. C. R.	Wykładowcy	Potwier- dzenie fre- kwencji	Data kolokwium	Postęp kolokwium	Data egzaminu	Postęp egzaminu	Data wydanego świadcstwa	U w a g a
Elementy ogólnej matematyki	4	Doc. Adam Makymowski							
Elementy ogólnej matematyki	4	Doc. Adam Makymowski							
Elementy ogólnej matematyki	6	Doc. Karol Bartel							
Mechanika ogólna A	3	Prof. Dr. Adolf Zemke							
Geologia I (Petrografia)	2 1	Prof. Dr. Adam Wojciechowski							
Elementy ogólnej chemii	3	Prof. Wiktor Szymanski							
Elementy ogólnej chemii	6								
Chemia ogólna	3	Prof. Dr. Antoni Korzeniowski							
Praca administracyjna	1	Doc. Dr. Zdzisław Pardos							
Chemia ogólna	4								
Język francuski I.	2								
Język angielski I.	2	Prof. Dr. Edward Czajkowski							

Podpis:

Data: 15. X 1911

Karta 2. Metryka pierwszego semestru, pierwszego roku studiów z 15 października 1910 roku.

IMIĘ I NAZWISKO Bruno Schulz | wydział Budownictwa Lądowego
LICZBA WPISU [brak] | ROK NAUKOWY 1910/11 | PÓŁROCZE ZIMOWE/LEŃNIE R. 191 | DATA WPISU 15. X 1910
Elementa wyższej matematyki | w - 4 | Doc. Adam Maksymowicz
Geometria wykreślna B | w - 4 | Doc. Kazimierz Bartel
Rysunki z geometrii wykreślnej B | c - 6 | Doc. Kazimierz Bartel
Geologia I (Petrografia) | w - 2; c - 1 |
Encyklopedia chemii technicznej | w - 3 | Prof. Wiktor Syniewski
Rysunki odręczne | r - 6 | Prof. Wiktor Sadłowski
Ekonomia społeczna | w - 3 | Prof. Antoni Kostanecki
Zarys administr. i austr. prawa administr. | w - 1 | Doc Dr. Zbigniew Pazdro
Rysunek aktu | r - 4 |
Język francuski I. | w - 2 |
Język angielski I | w - 2 | Nauczyciel Edmund Nagonowski
[parafka]

Vidi dn. 13. X. 911 [parafka]

Vidi dn. 13. X. 911 [parafka]

Imię i nazwisko

Bruno Schulz

Wydział

Budownictwo Łódź

Liczba wpisu

116

Rok naukowy 1911/12

półrocze

zimowe
letnie

r. 191

Data wpisu 13.10

Wykład, rysunki lub ćwiczenia	Liczba godzin w tygodniu	Wykładowcy	Potwierdzenie frekwencji	Data kolokwium	Postęp kolokwium	Data egzaminu	Postęp egzaminu	Data wydanego świadectwa	U w a g a
Fizyka ogólna i techniczna A	5	4	Profesor Dr. Kazimierz Oleński	15.7.912		15.7.912	bardzo		
Mechanika techniczna A	4	2	Profesor Dr. Maksymil. Huber	18.7.912		18.7.912	bardzo		
Ćwiczenia z mechaniki technicznej A	1	1	Profesor Dr. Maksymil. Huber				bardzo		
Technologia mech. metali i drewna	4		Profesor Zygmunt Ciechanowski						
Budownictwo łód.	6	6	Profesor Dr. Tadeusz Obmiński						
Rysunki z budownictwa łódzkiego		10	Prof. Dr. Tadeusz Obmiński						
Elementa Geodezyj	1	1	Prof. Dr. Seweryn Widt [Wergiel]						
Ćwiczenia z elementarnej geodezyj	2	3	Profesor Władysław Suchowiak						
Encyklopedia maszyn	3	1	Profesor Władysław Suchowiak						
Nauka form architektonicznych	2	2	Doc. pryw. Dr. Jan Ziubrzycki			4/13.913	dobry		
Rysunki z nauki form arch.	6	10	Doc. pryw. Dr. Jan Ziubrzycki				bardzo		
Rysunki odręczne II	4	4	Profesor Władysław Sadłowski	10.7.912		10.7.912	celujący		
Stylizowanie	1	1	Profesor Władysław Sadłowski						
Historia architektury	2	2	Doc. pryw. Michał Kowalczyk						28/11 1912
Rysunek aktu	4	4	Doc. pryw. Jan Nalborczyk						

73

28/11 1912
[Signature]

Karta 4. Metryka ogólna drugiego roku studiów z 13 października 1911 roku.

IMIĘ I NAZWISKO Bruno Schulz | WYDZIAŁ Budownictwo Łódź

LICZBA WPISU 116 | ROK NAUKOWY 1911/12 | PÓŁROCZE ZIMOWE/LETNIE R. 191 | DATA WPISU 13.10

Fizyka ogólna i techniczna A | w – 5; r – 4 | Profesor Dr. Kazimierz Oleński | 15.7.912 | bardzo dobry

Mechanika techniczna A | w – 4; r – 2 | Profesor Dr. Maksymil. Huber | 18.7.912 | bardzo dobry

Ćwiczenia z mechaniki technicznej A | w – 1; r – 1 | Profesor Dr. Maksymil. Huber | 18.7.912 | bardzo dobry

Technologia mech. metali i drewna | w – 4 | Profesor Zygmunt Ciechanowski

Budownictwo łód. | w – 6; r – 6 | Profesor Dr. Tadeusz Obmiński

Rysunki z budownictwa łódzkiego | r – 10 | Prof. Dr. Tadeusz Obmiński

Elementa geodezyj | w – 1; r – 1 | Profesor Seweryn Widt [Wergiel]

Ćwiczenia z elementarnej geodezyj | w – 2; r – 3 | Profesor -||- Władysław Suchowiak

Encyklopedia maszyn | w – 3; r – 1 | Profesor Władysław Suchowiak

Nauka form architektonicznych | w – 2; r – 2 | Doc. pryw. Dr. Jan Ziubrzycki | 4/13.913 dobry

Rysunki z nauki form arch. | w – 6; r – 10 | Doc. pryw. Dr. Jan Ziubrzycki | bardzo dobry

Rysunki odręczne II | w – 4; r – 4 | Profesor Władysław Sadłowski | 10.7.912 | celujący

Stylizowanie | w – 1; r – 1 | Profesor Władysław Sadłowski

Historia architektury | w – 2; r – 2 | Doc. pryw. Michał Kowalczyk

Rysunek aktu | w – 4; r – 4 | Doc. pryw. Jan Nalborczyk

[parafka]

Vidi dn. 28/II 913 [parafka]

Przed wyrażeniem i w tym samym porządku, co w książce legitymacyjnej.

C. k. Szkoła Politechniczna we Lwowie.

I.

Imię i nazwisko: Bruno Schulz

Rok naukowy: 191 /

Wydział:

Oddział:

Rok naukowy 191 /

Liczba wpisu:

Data wpisu / 191

Wykład, rysunki lub ćwiczenia (oddzielnie)	Liczba godzin w tygodniu poświęcone		Wykładowcy	Potwierdzenie uczęszczania	Data kolokwium	Postęp kolokwium	Data egzaminu	Postęp egzaminu	Data wydanego świadectwa	U w a g a
	zimowe	letnie								
Statyka budowli	5		Prof. Dr. J. Bogucki							
Rysunki ze statyki budowli	4		Prof. Dr. J. Bogucki							
Budow. użytkitarne I	2	4	Prof. Jan Lewiński							
Rysunki z bud. użytkitarnego I.		8	Prof. Jan Lewiński							
Budownictwo żelazne I		3	Prof. Dr. J. Bogucki							
Rysunki z budow. żelaznego I		4	Prof. Dr. Jan Bogucki							
Rysunki ornamentalne I.	4	4	Prof. Wł. Sadłowski							
Modelowanie I	2	3	Prof. J. Nalborczyk							
Historia architekt.	2	2								
Ustawy budowl.	2		Prof. Dr. T. Obmiński							
Ćwiczenia z elementów geodezyj.	2	3	Adjunkt Michał Mendelski							
Prowadz. budowy i kosztorysów	2		Prof. Tadeusz Obmiński							
Rysunki i ćwic. z prowadzenia bud. i kosztorysów		8	Prof. Tadeusz Obmiński							
										Widziano: / 191

Karta 5. Metryka ogólna trzeciego roku studiów. Brak daty na dokumentcie.

IMIĘ I NAZWISKO Bruno Schulz | WYDZIAŁ [brak] | ODDZIAŁ [brak]
ROK NAUKOWY 191 [brak] | LICZBA WPISU [brak] | DATA WPISU [brak]
Statyka budowli | z – 5 | Prof. Dr. J. Bogucki
Rysunki ze statyki budowli | z – 4 | Prof. Dr. J. Bogucki
Budow. użytkitarne I | z – 2; L – 4 | Prof. Jan Lewiński
Rysunki z bud. użytkitarnego I L – 8 | Prof. Jan Lewiński
Budownictwo żelazne I | L – 3 | Prof. Dr. J. Bogucki
Rysunki z budow. żelaznego I | L – 4 | Prof. Dr. J. Bogucki
Rysunki ornamentalne I | z – 4; L – 4 | Prof. Wł. Sadłowski
Modelowanie I | z – 2; L – 3 | Prof. J. Nalborczyk
Historia architekt. II | z – 2; L – 2 |
Ustawy budowl. | z – 2 | Prof. Dr. T. Obmiński
Ćwiczenia z elementów geodezyj | z – 2; L – 3 | Adjunkt Michał Mendelski
Prowadz. budowy i kosztorysów | z – 2 | Prof. Tadeusz Obmiński
Rysunki i ćwic. z prowadzenia bud. i kosztorysów | z – 8 | Prof. Tadeusz Obmiński

Pisać wyraźnie i w tym samym porządku, co w książce legitymacyjnej.

C. k. Szkoła Politechniczna we Lwowie.

Imię i nazwisko: Bruno Schulz Rok naukowy 1913/14 Liczba wpisu: III Wydział: Budownictwa ląd. Oddział: III Data wpisu: 1913

Wykład, rysunki lub ćwiczenia (oddzielnie)	Liczba godzin w tygodniu potrzeba zimowe: letnie	Wykładowcy	Potwierdzenie uczęszczania	Data kolokwium	Postęp kolokwium	Data egzaminu	Postęp egzaminu	Data wydanego świadectwa	U w a g a
Statyka budowli	5	Prof. Dr. Jan Bogucki							
Rysunki ze statyki budowli	4	Prof. Dr. Jan Bogucki							
Bud. użytkitarne I	2 4	Prof. Jan Lewiński							
Rysunki z Bud. użytkit. I	8	Prof. Jan Lewiński							
Prowadzenie budowy i kosztorysy	2	Prof. Dr. Tadeusz Obmiński							
Rysunki i ćwiczenia z Prowadz. bud. i kosztor.	8	Prof. Dr. Tadeusz Obmiński							
Budownictwo żelazne I.	3	Prof. Dr. Jan Bogucki							
Rysunki z bud. żelaznego I.	4	Prof. Dr. Jan Bogucki							
Rysunki ornament. żelne I	4 4	Prof. Wład. Sadłowski							
Modelowanie I	2 3	Doc. Jan Nalborczyk							
Ustawy budownicze	2	Prof. Dr. Tadeusz Obmiński							
Elementa geodezyi	2 1	Adjunkt: Michał Mendelski							
Ćwiczenia z elementor. geodezyi	2 3	Adjunkt: Michał Mendelski							
									Widziano: <u>III</u> 1913

Karta 6. Metryka ogólna trzeciego roku studiów. Około 1913–1914 roku.

IMIĘ I NAZWISKO Bruno Schulz | WYDZIAŁ Budownictwa ląd | ODDZIAŁ [brak] | III [w kolorze niebieskim] |
 ROK NAUKOWY 1913/14 | LICZBA WPISU [brak] | DATA WPISU [brak]
 Statyka budowli | z – 5 | Prof. Dr. J. Bogucki
 Rysunki ze statyki budowli | z – 4 | Prof. Dr. J. Bogucki
 Budow. użytkitarne I | z – 2; L – 4 | Prof. Jan Lewiński
 Rysunki z bud. użytkitarne I | L – 8 | Prof. Jan Lewiński
 Prowadz. budowy i kosztorysów | z – 2 | Prof. Tadeusz Obmiński
 Rysunki i ćwicz. z prowadzenia bud. i kosztorysów | z – 8 | Prof. Tadeusz Obmiński
 Budownictwo żelazne I | L – 3 | Prof. Dr. J. Bogucki
 Rysunki z budow. żelaznego I | L – 4 | Prof. Dr. J. Bogucki
 Rysunki ornamentalne I | z – 4; L – 4 | Prof. Wł. Sadłowski
 Modelowanie I | z – 2; L – 3 | Prof. J. Nalborczyk
 Ustawy budownicze | z – 2 | Prof. Dr. T. Obmiński
 Elementa geodezyi | z – 2; L – 1; Adjunkt Michał Mendelski
 Ćwiczenia z elementów geodezyi | z – 2; L – 3 | Adjunkt Michał Mendelski

[parafka]

Przypuszczalnie właśnie z powodu tej półtorarocznej przerwy w nauce Schulz zaliczył tak późno I egzamin państwowy, bo dopiero 27 lutego 1914 roku⁹.

K a r t y p i ą t a i s z ó s t a to dokumenty przygotowane na rok trzeci studiów. Karta piąta, tak jak wcześniejsze, jest zapisana ręką Schulza, jednak nie widnieje na niej żadna data, z kolei karta szósta została opatrzona datą roku naukowego 1913/1914, jednak pismo, którym wypisano dokument, nie przypomina stylu Brunona. Właściwie jest bardziej podobne do stylu ręki, która wypisała dokumenty studenckie Izzydora Schulza, choć odznacza się większą starannością. Obecność tych dokumentów w teczce świadczy o tym, że oba musiały trafić do administracji Szkoły Politechnicznej, jednak tylko na karcie szóstej widnieje podpis widymatora, tym razem dr. Tadeusza Obmińskiego, który w roku akademickim 1913/1914 był prodziekanem wydziału budownictwa lądowego.

W jaki sposób w dokumentacji uczelnianej pojawił się taki dublet? Wydaje mi się, że istnieje proste wyjaśnienie. Kolejność zajęć wypisanych w metrykach musiała zgadzać się z kolejnością w książce legitymacyjnej. Zakładam, że Schulz pomylił się, wpisując wybrane zajęcia, i dostarczył błędnie wypełniony dokument dziekanatowi. Następnie ktoś inny, może w wyniku niedomagania Schulza, dostarczył wypisany przez siebie dokument i właśnie ten został podpisany przez dziekana.

Karta siódma

Definitywność, z jaką Schulz w 1918 roku pisał o porzuceniu architektury i zajęciu się karierą malarską, dała prawo sądzić, że na studia już nigdy nie wróci, a przynajmniej nie na studia techniczne. Tymczasem przeczy temu karta siódma, z datą wypisu 13 stycznia 1920 roku. Na karcie wypisano zajęcia i z trzeciego, i z czwartego roku studiów, jednak brak informacji o frekwencji i egzaminach, więc zapewne i tym razem Schulz nie ukończył studiów, jednak podjął próbę już na wydziale architektury w powojennym Lwowie¹⁰.

Dlaczego wrócił na studia? Jest to jedynie sfera domysłów, ale dostrzegam przynajmniej dwie przyczyny: być może ponownie ustąpił pod namową rodziny (z którą po powrocie z Wiednia przecież znowu stale obcował w Drohobycz) lub był zniechęcony słabymi perspektywami kariery artystycznej, której mógł doświadczyć pomiędzy sierpniem 1918 a styczniem 1920 roku¹¹.

9 Zob. Odpis świadectwa egzaminu państwowego z 1924 roku, <https://schulzforum.pl/pl/zrodlo/odpis-swiaectwa-egzaminu-panstwowego-z-1924-roku> (dostęp: 27.04.2024).

10 Międzywojenne czasy politechniki ciekawie opisuje Józef Piłatowicz w tekście *Politechnika Lwowska w dwudziestolecie międzywojennym*. Artykuł wydrukowano w 36 numerze „Kwartalnika Historii, Nauki i Techniki” na stronach 25–70.

11 Pierwszą znaną wystawą, podczas której Schulz pokazywał swoje prace, jest I Wystawa Sztuki Żydowskiej, która rozpoczęła się kilka dni przed jego powrotem na studia – 4 stycznia 1920 roku. Jednak otrzymał tam pozytywne recenzje, a nawet miał dołączyć swoje prace do drugiego wydania

[illegible]

Karta 7. Metryka ogólna trzeciego i czwartego roku studiów z 13 stycznia 1920 roku.

IMIĘ I NAZWISKO Bruno Schulz | WYDZIAŁ Architektury | ODDZIAŁ [brak] |
ROK NAUKOWY 1919/20 | LICZBA WPISU [brak] | ROK III | DATA WPISU 13 / I 1920
Budownictwo uytlytarne I | Eug. Czerwiński
Rys. z budownictwa uytlyt. I | -||-
Architektura I | Prof. Dr. - Jan Zubrzycki
Rysunki z architekt. I | Prof. Dr. Jan Zubrzycki
Prowadz. bud. i kosztorys | Prof. Dr. Tadeusz Obmiński
Rys. z prowadz. bud. i koszt. | Prof. Dr. Tadeusz Obmiński
Rys. ornamentalne I | Prof. Inż. Władysław Sadłowski
Rys. ornamentalne II | Prof. Inż. Władysław Sadłowski
Modelowanie II | Prof. Jan Nalborczyk
Ćwiczenia z hist. arch. niższe | Prof. Dr. Jan Zubrzycki
Ustawy budownicze | Prof. Dr. Tadeusz Obmiński

13 | 1920 [parafka]

2.

Bruno Schulz był dobrym studentem. W jego metrykach pojawiają się stopnie celujące i bardzo dobre. Jedyną ocenę dobrą wystawiono mu na egzaminie z nauk form architektonicznych, do którego podszedł 4 grudnia 1913 roku, czyli ponad rok od zaliczenia innych egzaminów drugiego roku. Jeżeli miał problemy z frekwencją, to adnotacje w metrykach ich nie odzwierciedlają.

Uczęszczał na wszystkie zajęcia z planu przygotowanego dla wydziału budownictwa lądowego. Pierwszy rok studiów minął mu na zajęciach z elementów wyższej matematyki, geometrii wykreślnej B, mechaniki ogólnej A, geologii I (petrografii), encyklopedii chemii technicznej, rysunków odręcznych I, ekonomii społecznej, zarysu administracji i austriackiego prawa administracyjnego, rysunków aktów, nauk prawnych, prawa handlowego i wekslowego oraz nauki języków obcych, francuskiego i angielskiego. Drugi rok był podobnie czasochłonny. Schulz wybrał zajęcia z: fizyki ogólnej i technicznej A, mechaniki technicznej A, technologii mechanicznej metali z drewna, budownictwa lądowego, elementów geodezji, encyklopedii maszyn, nauki form architektonicznych, rysunków odręcznych II, stylizowania, historii architektury i ponownie rysunków aktów.

Trzeciego roku studiów we lwowskiej Szkole Politechnicznej prawdopodobnie nigdy nie rozpoczął. Zdał I egzamin państwowy 27 lutego 1914 roku, być może próbował dołączyć do rekrutacji marcowej i zacząć od semestru letniego, a karty piąta i szósta są na to dowodem, lub zdecydował się na powrót w październiku, jednak w lipcu tego roku rozpoczęła się I wojna światowa i przekreśliła jego plany edukacyjne, do których wrócił w Wiedniu, a następnie znowu we Lwowie.

3.

Najważniejszą sprawę pozostawiłam na koniec. Dlaczego myślę, że mam przed sobą próbki pisma Brunona Schulza? Pierwszy powód jest błahy: ręczne wypisywanie dokumentów było kiedyś standardem. Trzeba byłoby poświęcić wiele energii na doszukiwanie się przyczyn i najróżniejszych przeszkód, w wyniku których Schulz nie mógłby wypisać ich własnoręcznie. Drugi powód, pomimo właściwie wizualnej oczywistości, jest o wiele trudniejszy do objaśnienia, ponieważ pismo jest zjawiskiem dynamicznym, podlega zmianom pod wpływem różnych czynników, a określenie jego charakteru wymaga wielu działań¹². Aby

katalogu wystawy. Zob. U. Makowska, 4 stycznia 1920, niedziela, godzina 11.00, <https://schulzforum.pl/pl/kalendarz/4-stycznia-1920> (dostęp: 26.02.2024).

¹² Zob. E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka, czyli o współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, Warszawa 2020, s. 482–550.

móc jasno stwierdzić, że rubryki metryk wypisała ręka Schulza, trzeba by najpierw rozpoznać i opisać zastany obraz pisma oraz określić jego naturalność i spontaniczność. Później porównać je z przykładami ze znanej „dokumentacji autograficznej”. Nie będzie to jednak porównanie doskonałe, ponieważ wszystkie autografy Schulza, które się zachowały, są sporo młodsze od metryk Szkoły Politechnicznej (najbardziej zbliżony czasowo jest list do Ostapa Ortwina z 5 maja 1921 roku).

Zgodnie z założeniami analizy porównawczej pisma nie ma sensu roztrząsać przykładów zapisów poszczególnych liter w oderwaniu od kontekstu całego wyrazu. Ważniejsze są słowa i ewolucja zachodząca w ich obrębie. W wypadku braku innych materiałów z lat 1910–1914, ewentualnie (dla karty siódmej) z 1920 roku, najlepszym wyjściem będzie przyjrzenie się odpisom wierzytelnym świadectwa I egzaminu państwowego z 1924 i 1929 roku. Te dwa przekazy uznają za podstawę do analizy pisma, ponieważ ich status nie budzi wątpliwości, w dodatku dokumenty mają podobny charakter.

W badaniach pisma wyróżnia się kilka zbiorów cech, na podstawie których można budować hipotezy o prawdziwości lub fałszywości próbek – syntetyczne, topograficzne, motoryczne, mierzalne, konstrukcyjne i treściowo-językowe. Ze względu na brak doświadczenia i możliwości techniczne mogą przyjrzeć się cechom syntetycznym i jedynie w niewielkiej części cechom konstrukcyjnym – czyli w prosty sposób poddać analizie to, co widzę przed sobą, i porównać próbki między sobą. A zatem, jak pisał Bruno Schulz? Pismem zwykłym, minuskułowym, dojrzałym (choć może jednak jeszcze szkolnym w tym czasie?), zgodnie z ówczesnym wzorem elementarzowym. Wydaje się, że styl jest już wyrobiony, chociaż podlega jeszcze przemianom i stabilizuje się dopiero około trzydziestego roku życia Schulza. Ogólny obraz pisma jest okrągły, a krzywizny i linie raczej łagodne. W kilku wypadkach widać odmiany i warianty niektórych znaków.

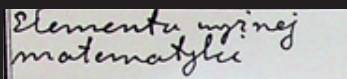
Dokumentacja prezentuje cztery warianty zapisu słów „Elementa wyższej matematyki”. Istotnie, jest tu kilka różnic, nawet pomiędzy kartami pochodzącymi z tego samego roku. Najwięcej zmian uwidacznia się po porównaniu przykładu z karty drugiej i odpisu wierzytelnego z 1929 roku: inna pisownia „E”, kreska pozioma litery „t” jest w innym miejscu, a ogonki raz otwarte, raz zamknięte. Jednak w 1924 roku Schulz zapisywał „E” jeszcze tak, jak na metrykach politechnicznych, jest to zatem zmiana, którą trzeba przesunąć na czas po 1924 roku. Mimo różnic gołym okiem widać podobieństwo słów „matematyki” we wszystkich wariantach. Litery są tej samej wielkości (zmiana polega na narzędziu, którym pisano po karcie trzeciej), pisane łącznie i zgodnie z chronologią powstania można uznać to za przykład drobnej ewolucji pisma. Podobnie jest zresztą w wypadku słowa „wyższej”. Mimo otwartych ogonków liter „y” oraz „j” w zapisie z kart i zamkniętych w odpisach wierzytelnych litery są niemal identyczne.

Podobnie rzecz wygląda w zapisie „Geometria wykreslna”. Najbardziej uwi-docznią różnicą jest zapis litery „G”. Na kartach drugiej i trzeciej jest to duża litera stylizowana na małą, na odpisie wierzytelny z 1924 roku jest to już standardowo pisane duże „G” z ogonkiem, a na odpisie wierzytelny z 1929 roku duże „G” bez ogonka. Dostrzeżemy tu jednak więcej podobieństw niż różnic. Ponownie wielkość i smukłość liter, a w trzech pierwszych wariantach połączenia liter „trja” i wygląd „ś” są takie same.

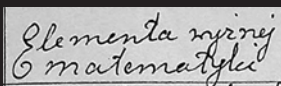
Najciekawszym przypadkiem jest chyba jednak zapis imienia i nazwiska. Właściwie każda metryka i każdy odpis wierzytelny prezentuje inną formę, jednak dzieje się to za sprawą litery „B” w imieniu i „S” w nazwisku. Niektóre warianty są proste, inne bardziej skomplikowane i ornamentalne, jednak części „runo” i „chulz” są właściwie identyczne. Zapisy te z pewnością wyszły spod jednej ręki. Dlaczego więc pomimo tak dużego podobieństwa jednocześnie są tak różne? Jedynym sensowym wyjaśnieniem jest chyba eksperymentowanie autora. W tym miejscu trzeba jednak postawić jasno granicę pomiędzy autografem-podpisem uwierzytelniającym tożsamość artysty a zwykłym zapisem imienia i nazwiska, który przecież w dokumentacji może pełnić różne funkcje. W tym wypadku jest to funkcja informacyjna – imię i nazwisko to jedynie element porządkujący.

Wystarczy już tych opisów. Wszystkie przykłady wspierają te same wnioski. Zamiast opisywać kolejne, lepiej jest oddać im miejsce, aby świadczyły same za siebie. Każda z tych kart jest ważna, jest częścią zbioru, który można określić roboczo jako studium o ewolucji lub rozwoju pisma Brunona Schulza. Gdyby poddać analizie metryki, odpisy wierzytelne, listy, dedykacje i inne dokumenty „autograficzne”, można by ujrzeć wycinek niecodziennej historii indywidulanej, jednak niestety nadal niepozbowionej białych plam.

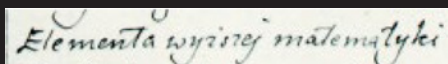
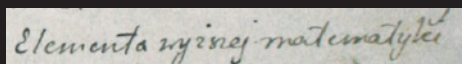
1. Elementy wyższej matematyki

karta 2

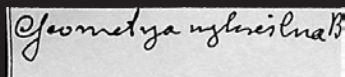

karta 3

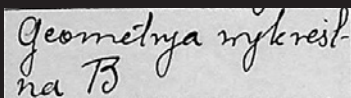

Odpisy wierzytelne świadectwa egzaminu państwowego z 1924 i 1929 roku

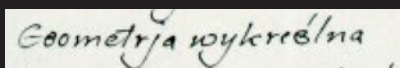
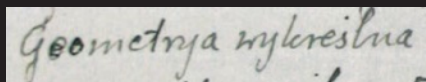
2. Geometria wykreślna

karta 2

karta 3

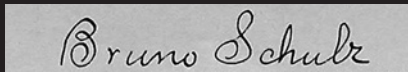

Odpisy wierzytelne świadectwa egzaminu państwowego z 1924 i 1929 roku

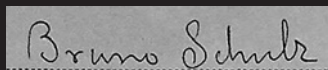
3. Podpis "Bruno Schulz"

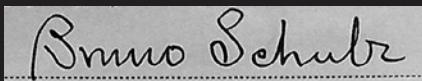
karta 2

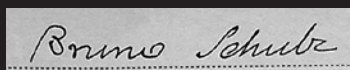
karta 3

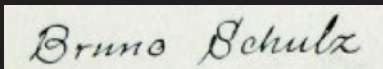
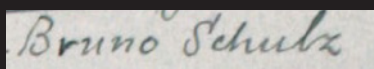
karta 4

karta 5

karta 7

Odpisy wierzytelne świadectwa egzaminu państwowego z 1924 i 1929 roku